

МИСТЕЦТВО КІНО ЯК ФАКТОР ОРГАНІЗАЦІЇ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ В ПОЛІХУДОЖНЬОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Тетяна РЕЙЗЕНКІНА.

кандидат педагогічних наук (Криворізький державний педуніверситет)

Інтеграція України в світове співтовариство, зокрема потреба у приєднанні до Болонського процесу, потребують виокремлення тих механізмів професійної підготовки вчителя, які враховують тенденції розвитку теорії і практики педагогічної освіти та збереження національної системи професійної підготовки, що має вдосконалюватися, відповідно до результатів новітніх педагогічних досліджень, з подальшим комплексним коригуванням інтегративної єдності теорії, структури, принципів, змісту, організаційних форм, методів і організації психолого-педагогічної і практичної підготовки студентів у контексті глобалізації, єдиного освітнього простору і стандартів [2].

Актуальність цієї статті полягає у визначенні ролі оволодіння інформаційною культурою шляхом пізнання творів кіномистецтва, що здійснюють педагогічний вплив на формування інформаційного образу засобами інтеграції пізнавально-активного поля з почуттями, емоціями, які переживають усі учасники спілкування.

При цьому художній кінофільм розглядається як засіб передачі науково-художньої інформації, що дає можливість виокремити аспект впливу в системі професійної освіти.

Кіно як фактор педагогічного впливу має можливість оптимізувати процес пізнання необхідної інформації у формі відображення різноманітних учинків, дій, переживань, а навчальне або науково-популярне кіно впливає на процес оволодіння науковими методами дослідження.

Але водночас виникають суперечності між потребою: впровадження художніх фільмів в умовах організації навчального процесу та відсутністю педагогічних технологій реалізації можливостей впливу фільму як синтетичного виду мистецтва у поліхудожньому вихованні молоді, зокрема музики та світової художньої культури; використання фільму як високоякісного дидактичного матеріалу та необхідністю розробки критеріїв оцінювання художніх фільмів; усвідомлення внутрішнього підтексту фільму та відсутності технологій його пізнання.

При цьому ми акцентуємо увагу на дослідженнях, що вивчають проблему формування основ інформаційної культури фахівця, яка передбачає його здатність до творчої роботи в умовах пізнання гіпертекстів культури на основі впровадження нової глобальної системи телекомунікацій, світової взаємо-

нього фільму, в освіті й вихованні, потребує підготовки фахівця не лише в сфері окремої професійної галузі (вчитель музики), а й вчителя поліхудожнього профілю, який усвідомлює сутність інтеграційних механізмів навчання.

Проблемі формування сучасного вчителя поліхудожнього профілю присвячені праці Л.Баженової, О.Бондаренко, Р.Гузмана, О.Дорофієвої, Н.Гірницької, О.Нечай, О.Тюлякової, Ю.Усова, О.Федорова.

У своїх працях науковці доводять доцільність: інтеграції предметів естетичного циклу; проектування моделі оволодіння вміннями інтерпретувати художній зміст фільму як евристичної моделі тексту культури в аспекті семантичного підходу; пошуків шляхів гуманізації навчання засобами екранного мистецтва; розробки класифікацій занять з кіноосвіти та виховання в школі; розробки принципів навчання екранної грамотності на основі засвоєння художніх прийомів та засобів, встановлення принципу послідовності між усіма ланками позашкільної освіти (кіноклуби, спецкурси з кіноосвіти на базі педуніверситетів).

Для нашого дослідження важливо виокремити аспект формування культури мислення майбутнього вчителя на інтегративній основі, коли мистецтво кіно як складова художньої культури і спецкурс «Основи кіномистецтва» розглядаються в контексті модульно-рейтингового навчання.

При цьому в процесі оцінювання ми враховували, що рейтинг за окремим змістовим модулем (за визначеним нами спецкурсом) визначається за кількістю балів, отриманих за вивчення окремих тем.

Тому метою статті є виокремлення та обґрунтування сутності єдності інтег-

дидактичних матеріалів для передачі досвіду роботи колегам та учням у формі тестів, опорних конспектів на основі розроблених авторських програм.

На нашу думку, система модульно-рейтингової оцінки передбачає організацію змісту модуля, зумовленого особливостями пошуку необхідної інформації в Інтернеті, електронних посібниках, базах даних центру комп'ютерних технологій, у творах мистецтва, в театральній діяльності, у міжособистісному спілкуванні в процесі діалогу.

Для впровадження модульно-рейтингової системи оцінювання знань доцільне створення зразків творів учня, впровадження модулів, які відбивають зміст дидактичних матеріалів, спрямованих на організацію роботи учнів.

Таким чином, основою професійної підготовки вчителя є оволодіння комплексом сучасних технологій, які забезпечують модульний підхід до проектного, проблемного, групового, індивідуального та парного навчання.

При розробці змісту основ підготовки вчителя ми також використовували англійську інтегровану версію модульного навчання, яка передбачає формування наукових знань відповідно до дидактичних засобів передачі інформації. Ми поділяємо погляд А.Алексюка, який у своїх дослідженнях враховує здобутки американської педагогічної технології щодо реалізації міжпредметно-модульного підходу до побудови інтегрованого навчання.

Формування вчителя музики поліхудожнього профілю зумовлене усвідомленням сутності єдності процесу інтеграції різноманітних форм і засобів пізнання. Це дає можливість синтезувати наукову та художню діяльність, сприяє організації умов, за яких кіно як

Вид мистецтва уможливляє педагогічний вплив на комунікативні форми спілкування, прогнозування, моделювання інтегративного способу організації пізнання та сприйняття учнями знань художньої культури.

Завданнями впровадження кіномистецтва в процес навчання є реалізація принципів цілісного та інтегративного підходу, зумовленого потребою неперервного збагачення арсеналу художніх засобів екранного мистецтва: кіно, телебачення, комп'ютерних технологій, у контексті створення нових екранних методів навчання, технологій формування особистості учня, здатної до самоактуалізації, розвитку на основі інтеграції результатів науково-художніх досліджень, усвідомлення загальних та спеціальних проблем, розуміння суперечностей між історичним принципом пізнання та його децентралізацією, що передбачає аналітичний підхід до наукового вивчення синтетичних методів мистецтва на основі взаємодії лінійних та нелінійних методів, що орієнтована на поєднання традиційних понять та руйнування стереотипів з метою отримання нової оригінальної продукції в процесі творчої діяльності.

Завдання процесу пізнання мистецтва кіно у системі художньої культури ґрунтуються на принципі темпоральності (усвідомлення поліфонічного підходу до зв'язку часів), що передбачає залучення інтегративних механізмів до вивчення різноманітних знакових систем та узагальнених символів, оволодіння логічними методами дослідження синтетичної художньої діяльності за допомогою дедуктивних та емпіричних методів впровадження зв'язків між різноманітними теоретичними концепціями (метод контекстуальної визначеності).

В основу пізнавальних завдань художнього фільму покладено: впровадження методу інтенціональних логік і мов, який пов'язаний з усвідомленням внутрішнього підтексту фільму; використання онтологічного контексту з урахуванням духовно-практичного компонента пізнавальної діяльності; створення специфічно-просторової на основі синтетичної природи мистецтва, адаптації власного «Я» шляхом реалізації принципів самоактуалізації особистості, інтеграції ознак кіно, телебачення, комп'ютерних технологій у контексті єдиної медіа-освіти.

Завданнями організації впливу засобами кіномистецтва є формування особистості вчителя, в якого сформована потреба у нетрадиційних методах навчання у межах гуманізації, інтеграції та впровадження стратегії особистісно орієнтованого навчання, педагогіки співпраці, демократичності, відкритості, альтернативності, діалогічності, рефлексивності у процесі педагогічної взаємодії.

Завданням упровадження кіномистецтва в навчальний процес є форму-

вання особистості вчителя, що володіє системою креативно-інтелектуальних тренінгів, технологіями навчання за кредитно-модульною системою, усвідомлює закономірності мистецтва, володіє знаннями, уміннями, навичками для використання сучасних технологій з метою розв'язування проблем, зумовлених можливостями інформаційних та комп'ютерних технологій у науці та культурі.

При цьому студенти повинні знати, що:

— організація впливів на учнів засобами кіномистецтва передбачає використання методу бесід в процесі обговорення фільму і методів, які спрямовані на впровадження результатів сприйняття: малюнки, вірші, музичні імпровізації;

— творча діяльність учнів як результат засвоєння основ екранної грамотності може поділятися на два види: діяльність, що спрямована на осмислення, вивчення виражальних засобів кіномистецтва, їх можливостей, і діяльність, що спрямована на створення нового твору.

До першого виду творчої діяльності належать вправи, які акцентують увагу на формі, кольорі, звуковому супроводі; завдання, спрямовані на вираження змісту засобами екрана (розкадровки, кадрування простору, змалювання одного й того самого предмета на першому чи другому плані, змалювання образів фільму, місця дій);

завдання, спрямовані на синтезування звуко-пластичного образу (підбір музики до зображення, зображення до музичного фрагмента, створення реплік, як словесних, так і музичних, для героїв у неозвученому фрагменті).

До другого виду творчої діяльності належать завдання, у процесі вирішення яких учні створюють власний твір. Йдеться про можливість зйомки учнями найпростіших відеофільмів, слайд-фільмів, фотофільмів. При виконанні таких творчих завдань учні фактично проходять шлях, який моделює створення справжнього твору мистецтва — від створення сценаріїв до демонстрації результатів своєї творчої діяльності одноліткам чи іншим глядачам, що сприяє оволодінню вміннями використовувати набуті знання та навички в педагогічних ситуаціях на уроках музики.

Учитель повинен володіти принципами, які враховують вікові особливості дитини, а саме: розширення глядацького досвіду дитини; знайомство з мовою екрану; удосконалення сприйняття творів екрана; використання комплексу різних видів мистецтв.

Відібрані для перегляду фільми мають бути високохудожніми творами. Важливо враховувати й вибрані дітьми види і жанри екранних творів. Досвід свідчить, що найулюбленішими видами є мультиплікація і художнє (ігрове) кіно, а жанрами — казка, пригодницький фільм, комедія, фантастика.

Вибираючи той чи інший фільм, слід урахувувати зміст і проблему, яка порушується в цьому фільмі. Ці проблеми повинні бути актуальними для дітей певного віку. Крім того, фільми повинні представляти різні культури і напрями в мистецтві.

Знайомство з екранним мистецтвом передбачає освоєння понять, що відображають специфіку цього виду мистецтва. До таких понять належать: кадр, монтаж, план, ракурс, колір, звук і музика.

Засвоєння виражальних засобів екрана в доступній для дітей формі — частіше за все у вигляді гри, виконання різних творчих завдань чи вправ — дає можливість їм зрозуміти емоційно-образний зміст фільму.

Зазначимо, що розповсюдження кінопродукції у відеозапису, індивідуальні і колективні перегляди відеофільмів часто призводять до наслідків, що мають негативний характер: нівелювання смаків, примітивізація запитів і потреб, гальмування розвитку індивідуальності дітей. На нашу думку, ефективним засобом формування інформаційної культури буде процес підготовки учнів до розумного, грамотного прийняття екранного мистецтва, організація освіти у сфері екранного мистецтва, яка передбачає зокрема:

— оволодіння культурою мови екрана майбутнім учителем, що сприятиме більш ефективному засвоєнню ме-

тоді впровадження в навчальний процес міжпредметних зв'язків;

— пізнання екранної культури, яка дає можливість усвідомити сучасні форми художнього мислення, в основу яких покладена взаємодія лінійних (понятійно-логічних) форм мислення з нелінійними, що ґрунтуються на асоціаціях, а також зрозуміти роль поліфонічного мислення, що сприяє пізнанню можливостей архітектоники твору;

— використання кіно з метою створення, моделювання та прогнозування різноманітних педагогічних ситуацій, в основі яких стратегія особистісно орієнтованого навчання.

Для цього вчитель музики повинен знати інтегративні механізми, що поєднують мистецтво кіно з музикою, усвідомлювати, що кіно є синтетичним видом мистецтва, а кінематографічний образ має систему умовностей і відповідні художні засоби виразності.

Упровадження кінофільму як складової професійної підготовки вчителя музики ґрунтується на: а) розумінні значення інтеграції знань у галузі мистецької освіти, яку О.Рудницька характеризує як «послідовність етапів опанування художньої мови і набуття досвіду її сприйняття: від окремих видів моносенсорних мистецтв до відчуття та розуміння форм їх органічного сполучення» [5, с.107], б) формуванні понять, які ґрунтуються на володінні прийомами взаємодоповнення, перегрупування знань, встановленні внутрішніх зв'язків у процесі пізнання мистецт-

ва, узагальненні, в) формуванні творчої особистості засобами синтезу методів екстраполяції, довільного варіювання знаннями, використання символічної аналогії, що передбачає реалізацію поетичних моделей з метою створення нових оригінальних продуктів творчості.

З метою формування професійних основ вчителя музики доцільно формувати його емоційний досвід шляхом оволодіння аудіовізуальною грамотністю. Зміст її полягає в розкодуванні партитури фільму. Цьому сприяють: а) засвоєння знань щодо мови екрана; б) виконання творчих завдань; в) пізнання кіно у контексті взаємодії мистецтв; г) розвиток навичок творчої діяльності, самостійності і компетентності учня.

Водночас ми використовували концепцію Ю.Усова, який пропонує оволодіння методами читання партитури екрана за допомогою монтажу, коли часткове зіставляється з цілісним. Окрім того, усвідомлення змісту фільму, основ його створення як складової організації педагогічних ситуацій можна досягти за допомогою комп'ютерних технологій.

Спецкурс «Основи кіномистецтва» також повинен ґрунтуватися на концепціях культурології, що є навчальною дисципліною, яка передбачає

включення інтегративної сфери знання, що формується на перетині філософії, історії, психології, мовознавства, релігієзнавства, соціології культури та мистецтвознавства [1, с.6].

Студенти, які поглиблюють знання щодо основ кіномистецтва, мають оволодіти методологією дослідження, в основу якої покладена концепція культурології. Змістом її є система знань про сутність, закономірності розвитку, людське значення та способи пізнання культури [4, с.6].

На думку Є.Подольської, В.Лихвар, К.Іванової, серед основних завдань культурології можна виділити такі: аналіз культури як системи культурних феноменів; дослідження типології культури; вирізнення особливостей соціокультурної динаміки; вивчення культурних кодів та комунікацій [там само]. Поняття «культурологія» походить від латинського слова *cultura* та грецького *logos*, що означає знання, учіння, слово.

Культурологія є механізмом інтегративних знань, що зумовлені особливостями нашої епохи. Вона вивчає взаємодію елементів культури (традицій, норм, звичаїв, соціальних інститутів, культурних кодів, ідеологій, технологій), їх смисли. Метою культурологічного дослідження є усвідомлення та розуміння як власної, так і чужої культури; виокремлення базисних структур, що забезпечують умови передачі загальнолюдського досвіду і механізмів, що децентралізують відпрацьовані коди в комунікативній діяльності, зокрема на основі взаємодії мистецтв [1, с.352].

Усвідомлення концепцій культурології дає можливість майбутньому вчи-

телеві впроваджувати методи аналогій, пізнання, порівняння у процесі усвідомлення внутрішнього підтексту фільму, у процесі використання різноманітності підходів до визначення певного феномену культури, коли у взаємодію включені такі установки на сприйняття:

а) культура ототожнюється з освітою, мистецтвом та мораллю;

б) культура є предметом філософського аналізу;

в) культура є засобом регуляції системи суспільства, орієнтує на пізнання прогресивної ролі наукових досліджень;

г) культура є сукупністю знакових систем, які забезпечують формування особистісних смислів людини.

Дидактичні можливості фільму дають можливість впроваджувати кібернетичні методи дослідження, які передбачають спосіб діяльності за допомогою програмування мети та забезпечення дидактичного матеріалу шляхом впровадження художніх фільмів відповідно до критеріїв визначення їх духовного, морального та емоційно-образного змісту та змісту поняття «культура мислення».

Тому навчальний модуль «Мистецтво кіно в формуванні професійних основ майбутнього вчителя музики поліхудожнього профілю» пов'язаний: з пізнанням первісної культури, що вміщує

сукупність обрядів та дій за допомогою релігійних вірувань і символіки; з оволодінням умінь орієнтуватися у змісті сформованих комунікативних навичок учнів внаслідок зміни нормативно-ціннісних ставлень під впливом міжкультурних контактів, соціальних змін і технологічних факторів усвідомлення основ маргінальної культури в умовах пізнання чужої культури.

При цьому майбутній учитель повинен оволодіти вміннями оцінювати творчі індивідуальні здібності особистості в умовах стандартизації, нівелювання особистісних та загальнолюдських цінностей.

Учитель музики поліхудожнього профілю повинен набувати професійного досвіду на основі пізнання фільмів різних стилів та жанрів.

В умовах впровадження художнього фільму в навчальний процес як комплексного засобу впливу на почуття з опорою на усвідомлення дидактичних коментарів викладача, який виконує функцію критика на основі наукових досліджень, можна оптимізувати процес передачі образів-знань у свідомість іншої людини за допомогою прийому імітації. Це впливає на набуття емоційно-образного досвіду, формування інтегративних знань за законами культурології, формування менталітету особистості учня як складної психічної складової індивідуальної та колективної свідомості. Це сприяє формуванню певних психологічних установок. Вони орієнтують на певні вчинки вчителя та учня в межах впливу традицій соціального оточення.

Мистецтво кіно як сучасний інтегративний засіб поліхудожнього виховання в контексті модульно-рейтингового оцінювання потребує системного підходу.

Можна визначити такі структурні компоненти системи поліхудожнього виховання в парадигмі модульно-рейтингового навчання:

— міфічно-орієнтаційний, що передбачає пізнання прийомів за законами первісного суспільства, формування потреби до образного світосприйняття, усвідомлення, визначення на основі інтроспективних методів аналізу компонентів міфологічної свідомості в контексті чуттєвоузагальнених явищ сучасного життя, оволодіння вміннями свідомого сприйняття міфологічних мотивів у сфері сучасної художньої культури, формування навичок тлумачення міфологічних кодів, що відбивають норми і правила комунікативного спілкування (доцільно використовувати як дидактичний матеріал фільми О.Довженка, К.Муратової, С.Параджанова, А.Тарковського, О.Сокурова);

— морфологічно-культурний компонент — відображає взаємозв'язок між особливостями розвитку культури та суспільства;

— дослідницько-орієнтовний — спрямовує учнів на пізнання взаємодії теоретичних, емпіричних та інтуїтивних методів дослідження;

— осьовий орієнтаційний — нівелює суперечності між минулим та майбутнім;

— осьовий компонент, який передбачає інтеграцію основ культур, взаємодію двох типів мислення: східного та західного. Цей компонент зумовлений усвідомленням вчителя та учнів сенсу буття, формуванням потреби досягнення вищих цілей, пізнанням глибин самосвідомості;

— орієнтаційно-рефлексивний компонент — забезпечує розвиток здатності свідомості пізнавати самого себе; це впливає на розвиток емпатії вчителя та учня в ході комунікативного спілкування в умовах створення педагогічної ситуації шляхом упровадження в навчальний процес художніх фільмів високого художнього рівня;

— інтегративно-плюралістичний (відображений у фільмах О.Довженка, С.Параджанова, А.Тарковського, С.Ейзенштейна, О.Курасави);

— орієнтаційно-смісловий — передбачає вплив на взаємодію смислових полів, котрі формують ментальне поле культури; при цьому кінофільм як синтетичний вид мистецтва забезпечує оптимально швидкий, динамічний, конкретно-предметний спосіб подачі інформації, багат шаровість єдиного смислового середовища в межах ментального поля національної культури. Зазначимо, що усвідомлення цього поняття може бути поглиблено за допомогою візуального сприйняття, наприклад, писанки, яка в образній формі відбиває «дух культури, під впливом

якого в суспільстві відпрацьовується характерна для даної культури сукупність уявлень, переживань, життєвих установок людей, яка визначає їх спільне бачення світу» [4, с.36].

Майбутній учитель повинен усвідомлювати такі дидактичні можливості художнього фільму, як наочність, яка допомагає у використанні методів аналізу та синтезу, концентрувати увагу учня на головному, посилювати зв'язок між науковою, художньою та конкретно-предметною діяльністю вчителя та учня.

Студенти повинні мати уявлення щодо методів, які забезпечують взаємодію стильового плюралізму відео, хеппенінгу, оволодіти вміннями варіювати різними гротескними типами образності, іронії, алюзії чи вміти їх знаходити у художньому творі, зокрема у фільмі.

Студенти також повинні знати прийоми художнього експресіонізму, що впливають на усвідомлення суті зв'язків між розумінням творів мистецтва з позахудожніми сферами діяльності (наприклад, з інформатикою).

Майбутній учитель також має володіти художніми методами постмодернізму, які створюють умови для переходу від самого твору до його конструкції. Зміст цих методів полягає у способі діяльності на основі компіляції і цитування культурних зразків, а також використанні прийому колажу. Студенти повинні усвідомлювати, що постмодернізм як науковий та художній напрям має перехідне значення. Але він створює передумови для розвитку нових форм мислення.

Але водночас не можна недооцінювати значення такого художнього прийому, як монтаж, в основу якого

покладений принцип взаємодії двох об'єктів спостереження, що впливає на формування нового образу.

Саме такий спосіб мислення на основі монтажу приваблює студентів при вивченні основ інформативної культури, комп'ютерних технологій та електронних пристроїв.

На основі вищезазначеного можна дійти таких висновків:

— Кінофільм є специфічним, динамічним засобом педагогічного впливу, який сприяє формуванню духовності, моральності, культури мислення та спілкування. Кінофільм є таким видом мистецтва, що має виховний вплив шляхом пізнання комплексу художніх засобів виразності.

— Пізнання мистецтва кіно за умови організації модульно-рейтингової системи навчання потребує виокремлення та систематизації системи знань щодо дидактичних можливостей мови екрана, критеріїв оцінювання основ професійної підготовки вчителя.

— Стрижнем модульно-рейтингового навчання має бути поетапне ознайомлення з засобами художньої виразності, що сприяють формуванню знань на основі взаємодії почуттєвої та розумової діяльності. Оволодіння цими знаннями дає змогу реалізувати порівняльний аналіз дидактичних можливостей мови різноманітних мистецтв. Цей компонент є одним із засобів поліхудожнього виховання молоді.

— Пізнання фільму є процесом складним та динамічним. Він включає алгоритм дій і вчинків, передбачає формування синтетичних знань. Зміст цих знань зумовлює інтеграцію наукових та художніх методів навчання на

основі взаємодії психолого-педагогічних, мистецтвознавчих та культурологічних підходів.

Подальша перспектива розробки та обґрунтування модульно-рейтингового навчання у поліхудожньому вихованні молоді полягає у поглибленні змісту проблемного підходу, який передбачає розробку творчих завдань з інтеграції наукових та художніх методів навчання у поліхудожньому вихованні молоді.

Література

1. *Бобахо В.А., Левикова С.И.* Культурология: Программа базового курса: Хрестоматия, словарь терминов. — М.: Форм-Пресс, 2000. — 400 с.
2. *Кудін В.О.* Засоби масової інформації та професійна освіта: філософсько-педагогічний аспект дослідження. — Харків: НТУ «ХПГ», 2002. — 207 с.
3. *Культура і спільнота у становленні педагога / За ред. К.М. Кларка і Т.С. Кошманової.* — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. — 408 с.
4. *Подольська Э.А., Ліхвар В.Д., Іванова К.А.* Культурология: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 288 с.
5. *Рудницька О.П.* Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. — К., 2002. — 270 с.
6. *Художня культура світу: Арабо-мусульманський культурний регіон. Далекосхідний культурний регіон. Індійський культурний регіон. Латиноамериканський культурний регіон. Північноамериканський культурний регіон: Навч. посібник / Н.Є. Миропольська, Е.В. Белкіна, Л.М. Масол та ін.; За ред. Н.Є. Миропольської.* — К.: Вища шк., 2003. — 192 с.